

ПЕТЪР НЕЗНАКОМОВ
АЗ И ДВАМАТА
СЛАВЕЙКОВЦИ

chitanka.info

Случи се така, че имах възможност да общувам и с двамата Славейковци, баща и син, а на Пенча дори ми се падна щастието, или как да го наречем, да бъда учител по български език и литература в продължение близо на две години, времето, когато баща му, старият бай Петко, беше председател на Народното събрание през първото властване на либералите. Значи трябва да е било от 1879 до 1881 година, през тази година князът (Батенберг — б.м.) суспендира Търновската конституция и това повлече падането на либералите. Помня тези неща добре, защото бяхме политически противници с бае Петка, той беше, както казвахме тогава, „либерал и в червата“, знаем каква роля изигра в Учредителното събрание във Велико Търново, а пък аз и повечето от учителите в Софийското класно училище, където юношата Пенчо се записа ученик, като хора по-улегнали, по-сдържани в политическите си страсти и, смея да го кажа, по-реалистично гледащи на хората и събитията от онова време, бяхме членове на консервативната партия на Грекова, Стоилова и Начовича. В момента по-силни бяха либералите (няма да говорим сега с какви машинации и демагогии бяха успели да се докопат до властта) и по силата на този факт бае Петко беше станал едно от най-големите началства в страната, в последна сметка и мой началник.

С него се познавахме още отпреди Освобождението И двамата учителствувахме, а по онова време даскали бяха хора-скитници като по-късните наши артисти-аркашки — една година тук, друга година там, зависи кои чорбаджии и училищни настоятели по-щедро развързват кесииите си за мизерните учителски заплати. Регламент в това отношение нямаше, както се спазариш. Та вероятно нашите даскалски пътища са се кръстосали някъде, май че в Стара Загора бяхме заедно в продължение на един срок. Дядо Славейков, както му викаха всички, дори и връстниците му, много не се задържаше в училище, теглеше го повече политиката и затова често си пострадваше, гонеха го от място на място, па и остър език имаше, не правеше метани на настоятелите. Помня, че беше весел човек, много общителен, веднага ставаше душата на даскалските компании, беше цапнат в устата, солени приказки колкото щещ, даскалиците само се червяха, като почнеш да ги реди, и се кискаха в шепите си. Такива ми са беглите впечатления, за по-близко приятелство тогава в Стара Загора не остана време, войната почна, пожарища, бягства... По-подробно

познавах литературното му дело, пък и той вероятно е срещал моето име из вестниците, и аз пописвах туй-онуй в цариградската легална преса. Но сега — председател на Народното събрание, голям човек, де да го знаеш, властта променя хората. Откак бях станал учител на Пенча през есента на 1879 година, не бях го виждал, в „Гимназията“ (така викаха всички на Софийското класно училище) той не се мяркаше, а аз пък в Народното събрание още по-малко, какво да правя там, то е в ръцете на либералите.

„Гимназията“ се помещаваше тогава в стара паянтова постройка на Куру чешме, там, където сега се издига Съдебната палата. Точно на кръстопътя на „Алабинска“ и булевард „Витоша“ имаше стара турска чешма, която не винаги течеше, Куру чешме, Сухата чешма, и по нея така се наричаше и целият квартал. Училището имаше голям двор, обграден с дървена тараба, където учениците, особено от по-долните класове, лудуваха до насита.

А сега за Пенчо. Трябва да кажа, че по онова време нямаше полудо и по-палаво момче от него. Красиво момче беше, с буйна къдрава коса, умник и остроезичен като баща си. Но дисциплина — нула, уроците си четеше през куп за грош, или пък съвсем не ги поглеждаше, къде ще му остане време от „чилици“ и „прескочикобила“. Трудна проблема за всеки учител, особено пък за човек амбициозен, загрижен за общата успеваемост по предмета. Изпитвам го, мънка под нос или мълчи като пукал, като го питаш нещо въвн от урока, се вижда, че момчето е умно, за талант още не можех да кажа с положителност, по онова време той трябва да е бил тринайсет-четиринайсетгодишен, рано беше още да се говори за талант, но поне да си беше дал малко труд да погледне и уроците, поставяше ме в много неловко положение, когато му пишех шестица. От друга страна пък, баща му голям човек, коскоджамити председател на Народното събрание, казваха, че и министър на Народното просвещение можел да стане вместо сегашния Гюзелев, а при това и политически противник. Поставете се, моля, на моето положение! Виках го няколко пъти на разговор насаме. „Абе, Пенчо, викам му, защо правиш така бе, момче? Защо срамиш баща си? Ако искаш да бъда искрен, вчера като те изпитах, отговорът ти не заслужаваше оценка повече от тройка.“ „Ами тогава, казва, защо не ми писахте тройка? По-справедливо щеше да бъде...“ „Абе, викам, справедливост, лесно ти е на тебе да говориш за справедливост. Като

бях на четиринайсет години и аз говорех за справедливост, и то при условия много по-тежки от сегашните, дето се вика, в самия разгар на петвековното османско иго. Но постави се и в моето положение — синът на господин председателя на Народното събрание, на видния писател Петко Рачо Славейков — тройкаджия, и то по какво — по литература и български език! Ами че това говори зле и за учителя му, също, между другото, писател и радетел на изящната словесност.“ „Ех, вика, господин Незнакомов, толкова мога сега. Ако бащата е писател, то още не значи, че и синът непременно трябва да върви по неговия път. Много често даже, това го зная от книгите, синовете на големите писатели хайде да не казвам, че са били пълни некадърници, но са се развивали в друга насока и там са били много по-полезни и ценни.“ „Ето виждаш ли, викам, четеш такива работи, между другото, неверни и спорни, а за уроците все не ти остава време. Писах ти този път петица, но да знаеш, че е за последно. Правя го само заради баща ти.“

Мълчи, гледа към стената и не можеш да разбереш какво му се мотае из главата.

Два дни след последния ни такъв разговор идва в „Гимназията“ разсилният от Народното събрание и ми връчва устна покана в часа пет след пладне да заповядам в кабинета на Негово превъзходителство председателя на събранието. Сега вече, викам, я втасахме! Има си хас да ме газят за последната петица!... Абе хубаво си мислех да му туря пак шестица, защо да разлайвам кучетата, аз ли ще оправям света, ама ха де... От половин година съм се добрал до София, удобна и евтина квартира намерих, току-виж отново ме лашнали из провинцията. Нашият министър Гюзелев е пръв приятел на дяда Славейкова, само да му пошушне и иди ме гони... Ще ми намерят някаква цака, политически противник съм... Ама че попара си надробих сам. Такива деца като Пенчо поначало са най-силните ученици. Пък и нататък, в живота, също им е по-лесно. Така си е било от време оно, така ще бъде и сега, и во веки веков...

Трябва да кажа, че доста се поизприших от вълнение, докато дойде това пет часът след пладне. Най-после си плюх в пазвата, сложих колосаната риза и вратовръзката-кордела, навлякох новия редингот, дето го ших още щом пристигнах в София, наметнах подплатената с кожа пелерина, директорът ми отпусна училищния файтон (наш консерватор, съчувствуваше ми) и точно на часа пет

влизам в Народното събрание. Подавам пелерината и бомбето на разсилния, повеждат ме нагоре по стълбата, почукват на вратата на председателския кабинет, чува се отвътре бае Петковото тежко „Влез!“ и ме въвеждат при високото началство. То стои зад бюрото си, подписва някакви книжа, по обикновено сетре, вратовръзката му кривната настрана (към външността си винаги беше доста небрежен). Помня, че през ума ми мина неволното сравнение — сякаш, викам си, той е посетителят, а пък аз съм председателят, ако се съди по дрехите ни.

Още щом като ме видя, дядо Славейков изостави книгата, не беше от онези надутите началства, дето те оставят поне пет минути да висиш до вратата, докато те се налюбуват на красивия си подпис, стана, посрещна ме, ръкува се сърдечно (а от тази сърдечност мен тръпки ме побиват). „Сядай — вика, — господин Незнакомов, настанявай се удобно ей в онова кресло, а пък аз ще заръчам едно турско кафе шекерлия. Или пък предпочиташ бяло сладко и чаша студена вода?“ „Едно кафе пийвам, Ваше превъзходителство“ — казвам, като се настанявам в коженото кресло вдясно от бюрото. „Хайде холан — казва, — какви са тия превземки, що за превъзходителство съм аз, да не съм френски граф или английски лорд. Нали затова я съчинявахме тая наша мила конституция, та да няма никакви височества и превъзходителства.“ „Но все пак Негово Височество князът съществува“ — подхвърлям деликатно аз (тъкмо тогава консерваторите бяха повели борбата да се даде на княз Батенберг титлата „Височество“, каквато Конституцията му отказваше). „Ех — въздъхна дядо Славейков, — тия работи не зависят само от тебе и мене, господин Незнакомов...“ „Господин председателю — казвам, — аз одобрявам конституционната монархия, в това отношение може би възгледите ни се различават.“ Прекъсна ме малко нервно: „Хайде, хайде, остави сега политиката! За друго сме се събрали ние с тебе.“ Значи няма да ми се размине, помислих си. „Слушам ви, господин председателю.“ „Остави сега това господин председателю! Колеги сме били навремето, можем да си позволим да минем без официалности. И изпий си първом спокойно кафето!“ Изпих си кафето, похвалих го и заставах в очаквателно положение. Той се изкашля, чудеше се, изглежда, как по-деликатно да почне да ме газии. Най-последно каза: „Ще ти се сърдя аз на тебе. Тези работи, дето ги

вършиш с мой Пенча, не са много дипсисиз.“ „Ами, господин предсе... тоест, господин Славейков, какво да правя, този път той... как да кажа... не беше си направил никак труда да погледне урока... И нали знаете, все пак не го изпитвам насаме, присъствуват и другарите му...“ „Е — вика, — и колко му писа? За колко оцени знанията му?“ „Ами... петица му писах. Повече, господин предсе... господин Славейков, беше просто невъзможно.“ Лицето му видимо се смръщи, сега, викам си, ще става каквото ще става. И тъй излезе. „Затуй ти се сърдя аз на тебе, господин Незнакомов. А защо не му завъртя една единица, като не е знаел и бъкел!“

Сякаш гръм падна върху мене. Виж, това никак не бях очаквал. Цели пет минути минаха, докато се съвзема. Извадих кърпа, обърсах челото си и взех да мънкам: „Ех, — казвам, — единица чак! Ами момчето е умно, господин Славейков, талантливо момче е. Вярно, че малко през пръсти гледа на ученическите си задължения...“ „Зная аз, че е умно, ама го мързи, та две не види... Ако кара така, и за разсилен долу няма да стане. А вие, учителите, и специално вие, господин Незнакомов, го поощрявате. Като не знае, ще му завъртиш двойката, и толкоз. Какво ще му се церемониш. Да видим следващия път дали няма да знае. А вие го глезите, председателския син, галеното дете, дето си е внушил, че без мъка и без труд може да стане нещо от него. Ще стане само едно некадърно протеже, каквито у нас започват все повече да се множат, просто с лопата да ги ринеш из министерствата и ведомствата. Та, сега вече говоря съвсем сериозно, господин Незнакомов, да се разберем — не желая повече да виждам шестици, и дори петици в бележника му. Аз специално стихотворение съм написал за него «Пенчо бре, чети! Пенчо пак не ще...», а вие толерирате мързела и безотговорността му. Отсега нататък забранявам, категорически забранявам да го глезотите. Ами мислете малко и за мене. Какво ще кажат съучениците му: баща му началство и той автоматично шесторкаджия. Идете после ги учете на принципност и справедливост! Идете после създавайте добри граждани от тях. Ако така я карахме през робията, и досега щяхме да пъшкаме под османския чепик. Прав ли съм, господин Незнакомов?“ „Принципно сте прав, господин Славейков, но като имаме предвид, че момчето е способно...“ „Като е способно, няма начин един ден да не прояви тия свои способности. А пък с тия шестици и тям подобни глезотии вие

само ще забавите този ден. Та това исках да ви кажа, господин Незнакомов, като ви отнех един час от ценното време. Не смея повече да ви задържам.“

Разделихме се по-хладно, отколкото бях посрещнат. Като се върнах вкъщи, затворих се в стаята, която ми служеше за кабинет, казах на домашните да не ме безпокоят и започнах да разсъждавам: „Безспорно, прав е господин председателят. От идеалистическа гледна точка така трябва да бъде както той казва. Но ако сега взема веднага да изпълня заповедта и почна да лепя двойки на синчето му, дали пак няма да сбъркам? Такава една радикална промяна в отношението ми към Пенча би направила силно впечатление на съучениците му. Ще си помислят може би, че с тия двойки правя някакви политически намеци. А да правиш намеци в смутни времена не е толкова безопасно.“

След дълги колебания реших да продължавам досегашната си линия към Пенча, разбира се, като не стигам до крайности и пиша непрекъснато шестици. Избрах средния умерен път (умереността във всичко е наш священ консерваторски принцип) — четворка, петорка, та и вълкът да бъде сит, и агнето цяло. Далеч от „Гимназията“, в кабинета си, от висотата на поста си, дядо Славейков говори за справедливост и принципност, но ако Пенчо нареди десетина двойки в тефтеря си, бог знае дали тази принципност няма да се поразклати. Дай да караме умерената!

И досега смятам, че постъпих правилно.

А двойка все пак успях да лепна на Пенча. И това стана през 1881-о лето, в края на учебната година. Помня много добре, защото тъкмо тогава Негово Височество князът суспендира Търновската конституция, за която толкова се беше борил стария Славейков. Това повлече падането на либералното правителство и естествено и на председателя на Народното събрание. Нещо повече — Каравелов и Славейков, като се опасяваха от репресии, емигрираха в Пловдив в пределите на тогавашната подчинена на султана Източна Румелия.

Нямало сме да го научим на принципност това галено дете Пенчо!!!

А въпреки предричанията на недалновидния в случая баща, всъщност аз излязох прав, от Пенчо не излезе разсилен. Както е известно, след като следва известно време в Германия (дали завърши,

не зная), той стана един от най-известните ни колеги писатели. По едно време дори се говореше, че ще го представят за награждаване с Нобелова премия. Тая работа, разбира се, се размина, но все пак това е свидетелство за величината и стойността на поетичния му талант.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.